

นิพนธ์ต้นฉบับ

Original Articles

ประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาที่มีต่อทัศนคติในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยง
ทางเพศของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

The Effectiveness of Health Education Program on Preventing Sexual
risk taking Behavior Attitudes of Secondary school year I Students

อนุชิตา อายุยีน, พย.ม.*
ปณณทัต บณขุนทด, ประ.ด.*
ถาวรีย์ แสงงาม, ประ.ด.**
กิตติพงษ์ เรือนเพชร, พย.ม.*
ริรร์ พิมมานุรักษ์, พย.ม.*
นภัทร์ธมณต์ น้อยหมอกุลเดช, พย.ม.***
Anuchida Ayuyuen, M.N.S.*
Punnathut Bonkhunthod, Ph.D.*
Thawaree Saenggam, Ph.D.**
Kitipong Ruanphet, M.N.S.*
Rin Pimmanurak, M.N.S.*
Napattamon Noimorkunladech, M.N.S***

*คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น วิทยาเขตบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประเทศไทย 31000

**คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ประเทศไทย 31000

***คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์ จังหวัดอุดรดิตถ์ ประเทศไทย 53000

*Faculty of nursing, Western university, Buri Ram campus, Buri Ram Province, Thailand, 31000

**Faculty of nursing, Buri Ram rajabhat university, Buri Ram Province, Thailand, 31000

***Faculty of Nursing, Uttaradit Rajabhat University, Uttaradit Province, Thailand, 53000

Corresponding author, E-mail address: iampun1976@gmail.com

Received: 21 Sep 2022. Revised: 07 Nov 2022. Accepted: 9 Dec 2022

บทคัดย่อ

- หลักการและเหตุผล** : พฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นเป็นปัญหาสำคัญ ที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การตั้งครรภ์ไม่พร้อมและเกิดโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ปัจจุบันการสอนเพศศึกษาจำกัดอยู่กับการสอนทฤษฎีทำให้วัยรุ่นขาดทักษะป้องกันตนเองจากพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
- วัตถุประสงค์** : เพื่อศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาที่มีต่อทัศนคติการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตำบลลิสาณ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์
- วิธีการวิจัย** : เป็นการวิจัยกึ่งทดลองแบบสองกลุ่ม วัดก่อนและหลังการทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Simple paired t-test
- ผลการศึกษา** : ก่อนให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา ทัศนคติด้านบวกโดยรวมอยู่ในระดับดี ทัศนคติด้านลบโดยรวมอยู่ในระดับดี และหลังให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา ทัศนคติด้านบวกโดยรวมอยู่ในระดับดี ทัศนคติด้านลบโดยรวมอยู่ในระดับดี และการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนก่อนและหลังให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาพบว่า ทัศนคติเชิงลบที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อ
- สรุป** : ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตในการป้องกันความเสี่ยงที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ ดังนั้นควรมีการนำโปรแกรมนี้ไปใช้กับนักเรียนที่มีระดับการศึกษาใกล้เคียงกันต่อไป
- คำสำคัญ** : โปรแกรมการเรียนรู้เพศศึกษา ทัศนคติ นักเรียนมัธยม

Abstract

- Background** : Sexual behavior of adolescents is a major problem causing sexual risky taking behavior, premarital sex, unintended pregnancy and sexual transmitted diseases. Currently, sex education is limited to theoretical teaching that is not enough to protect themselves from sexual risk taking behavior.
- Objective** : This study aim to studying the effectiveness of health education program preventing sexual risk taking behavior attitudes of secondary school year I students.
- Methods** : This study was a quasi-experimental research with pretest and posttest design. Subjects were thirty students.
- Results** : Before providing knowledge about sex education, the positive and negative attitudes were overall at a good level. Then, after providing sex education, the overall positive and negative attitude were at a good level. Comparison between the average attitude of having sex in school before and after were gave sex education, the result that the average of negative attitude were increasing score with statistical significance after were gave sex education.
- Conclusions** : The life skills program for preventing sexual risk taking behaviors of secondary school year I students was effective. Thus, this program should be applied to other secondary school students.
- Keywords** : Sex education learning program, Attitudes, High school students.

หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันทั่วโลกมีความตระหนักในปัญหาวัยรุ่นมากขึ้น เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ช่วงวัยรุ่นถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เพราะเป็นวัยของการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม เด็กวัยรุ่นต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมต่างๆ ของวัยรุ่นนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเรื่อยๆ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรซึ่งเป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติ⁽¹⁾ วัยรุ่นเป็นกลุ่มหนึ่งที่ได้รับผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เนื่องจากวัยรุ่นเป็นวัยที่อยากรู้อยากลองสิ่งใหม่ๆ แต่ยังขาดประสบการณ์ในการ

ดำรงชีวิต จึงไม่ตระหนักต่อผลเสียที่เกิดจากการกระทำที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงทำให้วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ เช่น การเลียนแบบผู้มีชื่อเสียงในสังคม การทำตามกลุ่มเพื่อน ทำให้มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร การมีวามุมทางเพศ ทั้งนี้เนื่องจาก วัยรุ่นเป็นวัยที่มีความต้องการและแรงขับทางเพศสูง จึงก่อให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์เร็วในช่วงวัยรุ่น⁽²⁾

ปัจจุบันสภาวะการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นหรือ “แม่วัยรุ่น” มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย และเด็กหญิงที่ตั้งครรภ์มีแนวโน้มอายุน้อยลงเรื่อยๆ จากรายงานสถิติสุขภาพโลกขององค์การอนามัยโลก พบว่าประเทศไทยมีอัตราการคลอดบุตรของ

วัยรุ่นอยู่ในลำดับที่ 5 ของกลุ่มประเทศอาเซียน โดยมีอัตราการคลอดบุตรจำนวน 47 คน ต่อผู้หญิงในรุ่นอายุเดียวกันหนึ่งพันคน⁽³⁾ ประกอบกับข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ที่ได้ระบุว่า จำนวนการคลอดบุตรในผู้หญิงไทยอายุ 10-19 ปี มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ.2543⁽⁴⁾ ข้อมูลดังกล่าว สามารถสะท้อนถึงความเสี่ยงในด้านการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของไทยได้อย่างชัดเจน อีกทั้ง ความรุนแรงของปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นของไทยยังเป็นสิ่งที่น่ากังวลใจเพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลของกรมอนามัย พบว่าการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 10 ในปี พ.ศ.2544 เป็นร้อยละ 40 ในปี พ.ศ.2552 และอายุที่เริ่มมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกได้ลดลงอย่างต่อเนื่อง โดยรายงานสถานการณ์การมีบุตรของวัยรุ่น วิเคราะห์จาก 5 ปี ย้อนหลัง พบว่ามีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง⁽⁵⁾ ผลกระทบทางสังคมจากมุมมองเรื่องเพศของแม่วัยรุ่น และในปี พ.ศ.2558 พบว่าในกลุ่มมารดาอายุ 15-19 ปี มีจำนวน 101,301 คน (อัตราต่อ 1,000 คน เท่ากับ 44.8) หากพิจารณาารายภูมิภาคพบว่าอัตราการคลอดของหญิงอายุ 15-19 ปี พบมากที่สุดในภาคกลาง รองลงมาคือ ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และแทบทุกจังหวัดมีอัตราการดาวยุ่่นเกินกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่ WHO กำหนด โดยมีอัตราการคลอดบุตรของมารดาวัยรุ่นสูงสุดถึงร้อยละ 66.8⁽⁶⁾ การตั้งครรภ์ในวัยรุ่นก่อให้เกิดปัญหาที่ตามมาหลากหลายประการ ทั้งปัญหาต่อตัววัยรุ่นเอง และปัญหาสังคมโดยรวม อาทิ ปัญหาการทำแท้งเถื่อน ปัญหาการเลี้ยงดูบุตร ปัญหาการทอดทิ้งบุตร ปัญหาเด็กคลอดก่อนกำหนดหรือพิการ ปัญหาการล่วงละเมิดทางเพศ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์ของประเทศในการดูแลเด็กและเยาวชน รวมทั้งมีความเชื่อมโยงกับปัญหาครอบครัว ปัญหาด้านการศึกษา ปัญหาของชุมชน และปัญหาทางวัฒนธรรม ประเพณีอย่างมีพลวัต

จากข้อมูลการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรของจังหวัดบุรีรัมย์ในปี พ.ศ.2564 พบว่าวัยรุ่นตั้งครรภ์อายุ 15-19 ปี จำนวน 1,310 คน (อัตราต่อ 1,000 คน เท่ากับ 25.8)⁽⁶⁾ การที่จะให้วัยรุ่นหลีกเลี่ยงพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ วัยรุ่นจะต้องรับรู้คุณค่า และตระหนักถึงความสำคัญของการปฏิบัติตัวที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การมีพฤติกรรมทางเพศอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ และทัศนคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการมีค่านิยมที่ดี ในชีวิตซึ่งส่งผลให้บุคคลสามารถควบคุม และเสริมสร้างสุขภาพตนเองให้ดีขึ้น ดังนั้นการที่บุคคลมีความรู้หรือทัศนคติในการปฏิบัติตัวทางเพศที่ไม่ถูกต้อง ถือเป็นพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ ผู้วิจัยจึงได้ทบทวนวรรณกรรม และงานวิจัยที่ผ่านมาเกี่ยวกับโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มที่มีต่อทัศนคติการป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียนเพื่อนำมาเทียบเคียงใช้แต่พบว่า ยังไม่เคยมีการศึกษาในจังหวัดบุรีรัมย์มาก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาที่มีต่อทัศนคติในการป้องกันการพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นสร้างสัมพันธภาพโดยผู้วิจัยสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้นำกลุ่ม และระหว่างผู้นำกลุ่มกับสมาชิกกลุ่ม ขั้นดำเนินกิจกรรมกลุ่ม สมาชิกร่วมกันดำเนินกิจกรรมคือ ศึกษาเอกสารใบความรู้เรื่องเพศศึกษา และพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ระดมสมองเกี่ยวกับการหาทางปฏิเสธ การหลีกเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงทางเพศ วิเคราะห์ปัญหาที่เกิดจากพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ จัดนิทรรศการ วัยรุ่นวัยใสไม่เสี่ยงภัยทางเพศ และขั้นสิ้นสุดของการทำกลุ่ม ผู้วิจัยและสมาชิก สรุปผลการประชุมกลุ่ม ตอบข้อสงสัยและสรุปแนวปฏิบัติทั้งหมด

วัตถุประสงค์

เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มที่มีต่อทัศนคติการป้องกันการพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตำบลอิสาน อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experiment) เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลของโปรแกรมสุขศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มที่มีต่อทัศนคติการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มตัวอย่าง (Sample) เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 คน ซึ่งเป็นกลุ่มทดลองกลุ่มเดียวจำนวน 30 คน คัดเลือกโดยการสุ่มแบบง่าย

ระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลเดือนมิถุนายน-สิงหาคม พ.ศ.2565

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการศึกษาครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยกำหนดแบบสอบถามให้สอดคล้องกับตัวแปรแต่ละตัวในกรอบแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา แบบสัมภาษณ์ที่มีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะส่วนบุคคล เป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบซึ่งประกอบด้วย เพศ อายุ การศึกษา เกรดเฉลี่ย สถานภาพครอบครัว รายได้ต่อสัปดาห์ พักอาศัยในแหล่งใด พักอาศัยอยู่กับใคร

ส่วนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ เป็นคำถามปลายปิดให้เลือกตอบ

ส่วนที่ 3 เป็นคำถามเกี่ยวกับทัศนคติเรื่องเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ลักษณะแบบสอบถามเป็นมาตราประเมินค่า (Rating scale) โดยมาตรวัดใช้ของลิเคิร์ท (Likert Scale)⁽⁷⁾ ซึ่งใช้เกณฑ์ 5 ระดับ กำหนดให้เลือกตอบ 5 ตัวเลือกคือ เห็นด้วยอย่างยิ่ง ค่อนข้างเห็นด้วย เห็นด้วยปานกลาง ค่อนข้างไม่เห็นด้วย ไม่เห็นด้วย

การแปลคะแนน ทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ใช้คะแนนทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่างมาหาค่าเฉลี่ยแล้วนำมาแบ่งช่วงคะแนนด้วยวิธีการหาอันตรภาคชั้นโดยใช้พิสัย (Range) จาก การศึกษาครั้งนี้ได้ค่าคะแนนการรับรู้ระดับต่ำสุดเท่ากับ 1.00 คะแนน ค่าคะแนนสูงสุดเท่ากับ 5.00 โดยกำหนดเกณฑ์พิจารณาคะแนน ดังนี้ 4.21-5.00 ทัศนคติมากที่สุด 3.41-4.20 ทัศนคติดีมาก 2.61-3.40 ทัศนคติปานกลาง 1.81-2.60 ทัศนคติน้อย และ 1.00-1.80 ทัศนคติไม่ดี ประเมินความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามแต่ละข้อกับวัตถุประสงค์ (Index of Item Objective Congruence: IOC) ได้ค่า IOC= 1 และค่าความเชื่อมั่น (Reliability) Cronbach's Alpha ของแบบสอบถามมากกว่า 0.75 ในทุกส่วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติเชิงพรรณนา ข้อมูลทั่วไปส่วนบุคคล และความรู้ และประสบการณ์เกี่ยวกับพฤติกรรมทางเพศ ใช้สถิติการแจกแจงความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) และทัศนคติเรื่องเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ใช้สถิติค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และสถิติอ้างอิงทัศนคติเรื่องเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน ภายในกลุ่มก่อนและหลังทดลอง โดยใช้สถิติ Paired t-test

ข้อพิจารณาทางจริยธรรม

การวิจัยครั้งนี้ผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เลขที่ จธ. 2564/0078 ผู้วิจัยได้อธิบายให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจว่า การศึกษาครั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสมัครใจของกลุ่มตัวอย่างว่าจะยินยอมเข้าร่วมในการทำวิจัยหรือไม่ก็ได้ ผลการวิจัยจะเป็นภาพรวม และนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาวิจัยเท่านั้น กลุ่มตัวอย่างสามารถขอยุติการเข้าร่วมการวิจัยก่อนครบกำหนดโดยไม่มีผลกระทบอื่นๆ

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนโดยส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 61.7 และเพศชาย ร้อยละ 38.2 มีอายุ 14 ปี ร้อยละ 35.0 รองลงมาคืออายุ 13 ปี ร้อยละ 31.9 ตามลำดับ สถานภาพบิดามารดาของนักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 84.8 รองลงมาสถานภาพหย่าร้าง ร้อยละ 7.3 และสถานภาพแยกกันอยู่ ร้อยละ 3.6 ตามลำดับ ปัจจุบันนักเรียนส่วนใหญ่ปัจจุบันพักอยู่กับบิดา/มารดา ร้อยละ 86.3 และพักอยู่กับญาติ ร้อยละ 13.6 และสถานภาพนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีคู่รัก ร้อยละ 66.4 และสถานภาพนักเรียนมีคู่รัก ร้อยละ 33.5

ทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนมัธยมก่อนให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา โดยทัศนคติด้านบวก โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=1.82$, $SD=0.57$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เกือบทุกข้อมีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติในระดับดีมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติสูงที่สุดคือ วัยรุ่นควรรักตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเองให้มาก ถ้าหากมีเรื่องหรือปัญหาควรปรึกษาพ่อแม่ ($\bar{X}=1.21$, $SD=0.41$) รองลงมาคือ เด็กที่อยู่หอพักมีโอกาสเสี่ยงสูงในการเกิดเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ($\bar{X}=1.69$, $SD=0.53$) ทัศนคติด้านลบ โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=2.74$, $SD=0.86$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เกือบทุกข้อมีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติในระดับดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติสูงที่สุดคือ เมื่อมีปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศจะปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรก ($\bar{X}=3.10$, $SD=0.91$) รองลงมาคือ เมื่อประสบกับปัญหาจะปรึกษาเพื่อนมากกว่าปรึกษาพ่อแม่ ($\bar{X}=3.10$, $SD=0.91$)

ทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนมัธยม หลังให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา โดยทัศนคติด้านบวกโดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=2.16$, $SD=0.73$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เกือบทุกข้อมีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติในระดับดีมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติสูงที่สุดคือ วัยรุ่นควรรักตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเองให้มาก ถ้าหากมีเรื่องหรือปัญหาควรปรึกษา

($\bar{X}=1.66$, $SD=0.79$) รองลงมาคือ สื่อทาง Internet เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงข้อมูลภาพอนาจารได้ง่ายมากกว่าสื่ออื่นๆ ($\bar{X}=1.89$, $SD=0.73$) ทัศนคติด้านลบ โดยรวมอยู่ในระดับดี ($\bar{X}=2.51$, $SD=0.78$) เมื่อพิจารณารายข้อพบว่า เกือบทุกข้อมีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติในระดับดี ข้อที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนระดับทัศนคติสูงที่สุดคือนักเรียนคิดว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนไม่เสียหาย เพราะเป็นความสมัครใจ ($\bar{X}=2.85$, $SD=0.81$) รองลงมาคือ เมื่อมีปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศจะปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรก ($\bar{X}=2.84$, $SD=0.84$)

จากการศึกษาเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนมัธยมก่อน และหลังให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา พบว่าทัศนคติเชิงลบที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อ โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เมื่อประสบกับปัญหาจะปรึกษาเพื่อนมากกว่าปรึกษาพ่อแม่ ($p\text{-value}<0.01$) รองลงมาคือ เมื่อมีปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศจะปรึกษาเพื่อน เป็นอันดับแรก ($p=<0.01$) และทัศนคติเชิงบวก มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อ โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือวัยรุ่นควรรักตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเองให้มาก ถ้าหากมีเรื่องหรือปัญหาควรปรึกษาบิดา-มารดาหรือผู้ปกครองเป็นดีที่สุด ($p\text{-value}<0.01$) รองลงมาคือ สื่อทาง Internet เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงข้อมูลภาพอนาจารได้ง่ายมากกว่าสื่ออื่น ($p\text{-value}<0.01$) และค่าเฉลี่ยของทัศนคติโดยรวมเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนมัธยมก่อนและหลังให้บริการวิชาการเรื่องเพศศึกษา เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value}<0.01$) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยทัศนคติการป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก่อนและหลังให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา

ทัศนคติการป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียน	ก่อน	หลัง	p-value
	$\bar{X} (\pm SD)$	$\bar{X} (\pm SD)$	
1. เมื่อประสบกับปัญหาจะปรึกษาเพื่อนมากกว่าปรึกษาพ่อแม่*	2.52(± 0.95)	3.10(± 0.91)	<0.01
2. การมีแฟนในวัยเรียนเป็นเรื่องที่ธรรมดา*	2.44(± 0.62)	2.67(± 0.77)	<0.01
3. เรื่องเพศเป็นเรื่องธรรมดาที่มีความเกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคน	2.57(± 0.94)	2.02(± 0.39)	<0.01
4. การมีความรู้เรื่องการคุมกำเนิดช่วยลดปัญหาการทำแท้งได้	2.16(± 0.68)	1.89(± 0.64)	<0.01
5. การอยู่ร่วมกันก่อนที่จะแต่งงานเป็นเรื่องที่ธรรมดา เป็นการเรียนรู้นิสัยใจคอก่อนตัดสินใจมาใช้ชีวิตร่วมกัน*	2.21(± 0.81)	2.28(± 0.88)	0.04
6. วัยรุ่นควรรักตนเอง มองเห็นคุณค่าของตนเอง ให้มาก ถ้าหากมีเรื่องหรือปัญหาควรปรึกษาบิดา-มารดาหรือผู้ปกครองเป็นดีที่สุด	1.66(± 0.79)	1.21(± 0.41)	<0.01
7. ทางสถาบันการศึกษาควรสนับสนุนให้มีการดำเนินการให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องการคุมกำเนิดกับนักเรียนทุกระดับชั้น	2.18(± 0.76)	01.79(± 0.66)	<0.01
8. สื่อทาง Internet เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงข้อมูล ภาพอนาจารได้ง่ายมากกว่าสื่ออื่นๆ	1.89(± 0.73)	1.69(± 0.65)	<0.01
9. เด็กที่อยู่หอพักมีโอกาสเสี่ยงสูงในการเกิดเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร	1.95(± 0.66)	1.69(± 0.53)	<0.01
10. นักเรียนคิดว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนไม่เสียหาย เพราะเป็นความสมัครใจ*	2.85(± 0.81)	3.10(± 0.91)	<0.01
11. นักเรียน นักศึกษาเป็นแฟนกันจำเป็นที่จะต้องมีเพศสัมพันธ์กัน เพราะแสดงออกถึงความเป็นเจ้าของ*	2.57(± 0.67)	0.67(± 0.77)	0.01
12. การเที่ยวกลางคืนหรือการจัดงานปาร์ตี้ในหมู่ วัยรุ่น เป็นช่วงเวลาที่มีเพศสัมพันธ์ได้	2.33(± 0.62)	2.02(± 0.39)	<0.01
13. การเลียนแบบพฤติกรรมจากดารา นักร้องหรือผู้ที่ชื่นชอบเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ*	2.10(± 0.76)	2.28(± 0.88)	<0.01
14. ความอยากรู้อยากลอง เป็นสาเหตุที่มีบทบาทในการยั่วให้นักเรียน นักศึกษามีความสัมพันธ์ทางเพศกัน	2.56(± 0.86)	2.28(± 0.88)	<0.01
15. เมื่อมีปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศจะปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรก*	2.84(± 0.84)	3.10(± 0.91)	<0.01

อภิปรายผล

ทัศนคติการป้องกันการเสี่ยงทางเพศของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าก่อนและหลังโปรแกรมความรู้เรื่องเพศศึกษาวัยเรียน มีทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ โดยรวมอยู่ในระดับดี สอดคล้องกับการศึกษาของ พอเพ็ญ ไกรนรา และคณะ⁽⁸⁾ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมโดยแกนนำนักศึกษาพยาบาลต่อความรู้ ทัศนคติ และความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นตอนต้น

พบว่า ก่อนการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ระดับน้อย ทัศนคติระดับปานกลาง และความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมระดับมาก หลังการอบรมคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ระดับปานกลาง ทัศนคติ และความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมระดับมาก โดยมีคะแนนเฉลี่ยทุกด้านเพิ่มขึ้นภายหลังการอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value}<0.01$) และสอดคล้องกับการศึกษาของซอพิยะห์ หะยิดาโอะและซุคักดี เพรสคอร์ท⁽⁹⁾

ศึกษาโปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ทฤษฎีความสามารถของตนเองเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของนักเรียนมุสลิม อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา พบว่า ภายหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีค่าคะแนนเฉลี่ยด้านความรู้ การรับรู้ ความสามารถตนเอง ความคาดหวังในผลลัพธ์ และความตั้งใจในการมีพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) และสูงกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) จากผลของโปรแกรมสุขศึกษานี้สามารถนำไปพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพทางเพศวัยรุ่นให้สามารถเตรียมตัวเข้าสู่วัยรุ่น และป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับการศึกษาของ เอ็มวิกา แสงชาติ และ รุจิรา ดวงสงค์⁽¹⁰⁾ ศึกษาผลของโปรแกรมสุขศึกษาร่วมกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (Facebook) ในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น สำหรับนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พบว่าหลังการทดลองกลุ่มทดลองมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันการตั้งครรภ์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และมีความคิดสร้างสรรค์ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาความตระหนักในตนเอง และความเห็นอกเห็นใจในผู้อื่น การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และทักษะการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การจัดการกับอารมณ์ และความเครียดความตั้งใจในการส่งเสริมการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นสูงกว่าก่อนการทดลอง และกลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) และสอดคล้องกับการศึกษาของ พิชญ์จิตลักษณ์ เค้าแคน⁽²⁾ ศึกษาผลของการให้สุขศึกษาเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตตำบลหนองตอกแบน อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนให้ความรู้เรื่องเพศศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับดี ทัศนคติด้านบวก โดยรวมอยู่ในระดับดี และทัศนคติเกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นก่อนให้ความรู้เรื่องเพศศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับดี ทัศนคติด้านบวกโดยรวมอยู่ใน

ระดับดี และสอดคล้องกับการศึกษาของ จุติมาศ เม่งช่วย และคณะ⁽¹¹⁾ ศึกษาผลของโปรแกรมการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดกระบี่ พบว่าหลังทดลอง กลุ่มทดลอง มีค่าเฉลี่ยด้านความรู้ในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การรับรู้ความรุนแรงของปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร การรับรู้โอกาสเสี่ยงต่อการมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ความคาดหวังในผลของการตอบสนองต่อการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร ความคาดหวังในความสามารถของตนเองในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และพฤติกรรมป้องกันการป้องกันตนเองไม่ให้มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร สูงกว่าก่อนทดลองและสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) และสอดคล้องกับการศึกษาของ พัทธินา เชียงดา และคณะ⁽¹²⁾ ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพทางเพศเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเขตเทศบาลเมืองสระบุรี พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยความรู้และทัศนคติต่อการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นอยู่ในระดับปานกลาง เพิ่มขึ้นสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) มีคะแนนเฉลี่ยความตั้งใจการป้องกันการตั้งครรภ์ในระดับดีมากคะแนนเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนการทดลองอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการติดตามในระยะ 1 เดือน และ 1 เดือน พบคะแนนเฉลี่ยความรู้และทัศนคติต่อการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นยังคงสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$)

ทัศนคติการศึกษาคครั้งนี้ พบว่าวัยรุ่นมีทัศนคติเชิงลบที่มีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น มีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อโดยข้อที่ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ เมื่อประสบกับปัญหาจะปรึกษาเพื่อนมากกว่าปรึกษาพ่อแม่ รองลงมาคือ เมื่อมีปัญหาในการคบเพื่อนต่างเพศจะปรึกษาเพื่อนเป็นอันดับแรกและทัศนคติต่ำสุดคือ การเลียนแบบพฤติกรรมจากดารานักร้องหรือผู้ที่ชื่นชอบเป็นแบบ

อย่างในการดำเนินชีวิตเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติอาจเป็นเพราะวัยรุ่นมีการเข้าถึงสื่อต่างๆ และเป็นวัยที่มีการเลียนแบบจึงควรต้องเฝ้าระวังต่อไป และทัศนคติเชิงบวกมีค่าเฉลี่ย เพิ่มขึ้นมีนัยสำคัญทางสถิติทุกข้อ โดยข้อที่ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ วัยรุ่นควรรักตนเองมองเห็นคุณค่าของตนเองให้มาก ถ้าหากมีเรื่องหรือปัญหาควรปรึกษาบิดา-มารดาหรือผู้ปกครองเป็นดีที่สุด ร่องลงมาคือ สื่อทาง Internet เป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงข้อมูลภาพอนาจารได้ง่ายมากกว่าสื่ออื่น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า วัยเรียนกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงน้อยจากการเทียบเคียงกับการศึกษาของ สุรัชย์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ⁽¹³⁾ พบว่า นักเรียนจะถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูง ถ้ามีแนวคิดให้ความสำคัญต่อการมีเพศสัมพันธ์ คิดว่าตนเองไม่มีสิทธิในการปฏิเสธการมีเพศสัมพันธ์ ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดให้มีการรักษาวนสวตัวและไม่เห็นความสำคัญในการเรียนเพศศึกษา กลุ่มที่มีแนวความคิดตรงข้ามจัดให้อยู่ในกลุ่มที่มีความเสี่ยงน้อย

สรุป

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการประยุกต์โปรแกรมทักษะชีวิตในการป้องกันความเสี่ยงที่นำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพ ดังนั้น ควรมีการนำโปรแกรมนี้ไปใช้กับนักเรียนที่มีระดับการศึกษาใกล้เคียงกันต่อไป โดยความร่วมมือกับทุกภาคส่วนทั้งผู้ปกครองและสถานศึกษารวมทั้งการเฝ้าระวังวัยรุ่นกลุ่มที่มีการเข้าถึงเทคโนโลยีด้านการสื่อสารเป็นประจำ เนื่องจากเป็นสื่อที่ทั้งคุณประโยชน์และโทษ ถ้าวัยรุ่นเข้าถึงแหล่งข้อมูลข่าวสารเรื่องภัยทางเพศ จะเป็นโทษมหันต์ ถ้าวัยรุ่นเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่น่าไปสู่การล่อลวงทางเพศ

เอกสารอ้างอิง

1. ชลดา อาณี, กรัณชรรัตน์ บุญช่วยธนาสิทธิ์, ประเสริฐศักดิ์ ภายนอก. ประสิทธิภาพของโปรแกรมการสร้างเสริมความรอบรู้ทางสุขภาพโดยการจัดการเรียนรู้แบบใช้คำถามเพื่อการสร้างเสริมพฤติกรรมป้องกันการใช้เพศสัมพันธ์ในนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดนนทบุรี. วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์ 2560;32(2):137-43.
2. พิชญ์ฉัตรชัย คำแคน. รายงานการวิจัย ผลของการให้สุขศึกษาเรื่องเพศศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตตำบลหนองตอกแป้น อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์. กาฬสินธุ์ : โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหนองตอกแป้น; 2560. (เอกสารอัดสำเนา)
3. World Health Organization, Stop TB Partnership. The global plan to stop TB 2011-2015: transforming the fight towards elimination of tuberculosis. Geneva: World Health Organization; 2013.
4. โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รายงานการติดตามประเมินผลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ภายใต้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 และติดตามความก้าวหน้าปีแรกของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ; 2556.
5. สารประชากร สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. ประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2559. [อินเทอร์เน็ต]. 2559. [สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565]. ค้นได้จาก:URL:https://shorturl.asia/I4MSR.
6. สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. สถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่น และเยาวชนปี 2564: [อินเทอร์เน็ต]. 2564. [สืบค้นเมื่อ 23 พฤษภาคม 2565]. ค้นได้จาก:URL: https://rh.anamai.moph.go.th/th/cms-of-1/download/?did=211184&id=97083&reload=.

7. Likert R. The Method of Constructing and Attitude Scale. In: Fishbein M, edited. Attitude Theory and Measurement. New York: Wiley and Son; 1967: 90-5.
8. พอเพ็ญ ไกรนรา, เมธิณี เกตวาทิมาตร, มัณฑนา มณีโชติ. ผลของโปรแกรมป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมโดยแกนนำนักศึกษาพยาบาลต่อความรู้ ทักษะและความตั้งใจในการป้องกันการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของวัยรุ่นตอนต้น. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครราชสีมา 2556;19(2):20-30.
9. ซอพิยะห์ ทะยิดาโอ๊ะ, ชูศักดิ์ เพรสคอร์ท. โปรแกรมสุขศึกษาโดยประยุกต์ทฤษฎีความสามารถของตนเองเพื่อสร้างเสริมพฤติกรรมทางเพศที่เหมาะสมของนักเรียนมุสลิม อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา. [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต] คณะสาธารณสุขศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย; สงขลา: มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา; 2558.
10. เอ็มวิกา แสงชาติ, รุจิรา ดวงสงค์. ผลของโปรแกรมสุขศึกษาร่วมกับการใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น สำหรับนักเรียนหญิงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. สำนักงานป้องกันควบคุมโรคที่ 7 จังหวัดขอนแก่น 2559;23(1):96-104.
11. จุติมาศ เม่งช่วย, กนกรัตน์ ชลศิลป์, อรัญญา รักหาบ. ผลของโปรแกรมการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร โดยการประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคในนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จังหวัดกระบี่. [วิทยานิพนธ์สาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต]. คณะสาธารณสุขศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย; สุราษฎร์ธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี; 2561.
12. พชนียา เชียงตา, ศิริวรรณ ทุมเชื้อ, มัณฑนา มณีโชติ, สุภัตสร เลาะหะนะ, พรพรรณ พุ่มประยูร, ศิริธร ยิ่งแรงเรือง. ผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพทางเพศเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นเขตเทศบาลเมืองสระบุรี. วารสารวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีกทม 2561;34(2):67-79.
13. สุรัชย์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, วิฐารณ บุญสิทธิ, วาณี วิสุทธิ์เสรีวงศ์, รัตนาวัลย์ นิตยารมณ, อัจฉรา สัมบุญณานนท์. ตำรากุมารเวชศาสตร์ศิริราชประเด็นสำคัญในเวชปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: พี.เอ. ลิฟวิ่ง; 2559.